

ความหลากหลายของกลุ่มไม้บริเวณเข้าเขียว อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่

นางสาวอมรรัตน์ บัวคล้าย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต
สาขาวิชาพฤกษาศาสตร์ ภาควิชาพฤกษาศาสตร์
คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2548

ISBN 974-14-2247-4

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

DIVERSITY OF ORCHIDS AT KHAO KHIAO AREA IN KHAO YAI NATIONAL PARK

Miss Amonrat Buakhrai

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Science Program in Botany

Department of Botany

Faculty of Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2005

ISBN 974-14-2247-4

481649

หัวขอวิทยานิพนธ์

โดย

สาขาวิชา

อาจารย์ที่ปรึกษา

ความหลักหลายของกล่าวไปบริเวณเข้าเรียน อุทัยานแห่งชาติเข้าใหญ่

นางสาวอมรรัตน์ ปัวคล้าย

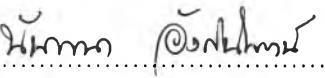
พฤษศาสตร์

อาจารย์ ดร. ต่อศักดิ์ สีลานันท์

คณะกรรมการคณบดีคณวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น^๒
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาบัณฑิต

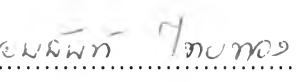

.....คณบดีคณวิทยาศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร. เปี่ยมศักดิ์ เมนะเศรษฐ)

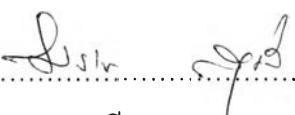
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ นันทนา อังกินันทน์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(อาจารย์ ดร. ต่อศักดิ์ สีลานันท์)

.....กรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร. ประนอม จันทร์โนทัย)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. อุบัณฑ์ ไถ่ทอง)

.....กรรมการ
(ดร. สมรanne สรุดดี)

อมรัตน์ บัวคล้าย: ความหลากหลายของกล้วยไม้บริเวณเข้า-exiya อุทยานแห่งชาติเข้าในญี่ (DIVERSITY OF ORCHIDS AT KHAO KHIAO AREA IN KHAO YAI NATIONAL PARK) อาจารย์ที่ปรึกษา: อาจารย์ ดร. ต่อศักดิ์ สีลันนท์ 330 หน้า. ISBN 974-14-2247-4.

เข้า-exiya อุทยานแห่งชาติเข้าในญี่พื้นที่ประมาณ 60 ตารางกิโลเมตร อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลตั้งแต่ 600-1,292 เมตร ประกอบด้วยป่า 3 ประเภทได้แก่ ทุ่งหญ้าและป่ารุ่น ป่าดิบชื้น และป่าดิบเข้า โดยป่าดิบเข้าเป็นพื้นที่ที่มีความชื้นในอากาศสูงและอากาศเย็นเกือบทตลอดทั้งปี ทำให้มีความหลากหลายของกล้วยไม้ในพื้นที่สูง การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความหลากหลายของกล้วยไม้ในพื้นที่เข้า-exiya ซึ่งได้ดำเนินการสำรวจและเก็บตัวอย่างตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. 2546 ถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2548 ได้ตัวอย่าง 155 หมายเลข จำแนกได้เป็น 5 วงศ์ ยอด 59 สกุล 106 ชนิด วงศ์ยอดที่พบชนิดกล้วยไม้มากที่สุดคือ *Epidendroideae* พบ 65 ชนิด รองลงมาคือ *Vandoideae* พบ 29 ชนิด สกุลที่พบชนิดมากที่สุด คือ *Dendrobium* จำนวน 10 ชนิด รองลงมาคือ *Eria* 7 ชนิดและ *Oberonia* 6 ชนิด พบกล้วยไม้ถัดไปเดียวของประเทศไทย 4 ชนิด ซึ่งในจำนวนนี้พบว่าเป็นกล้วยไม้หายาก 3 ชนิด ได้แก่ *Calanthe hirsuta* Seidenf. *Dendrobium ciliatilabellum* Seidenf. และ *Gastrochilus rutilans* Seidenf. นอกจากนี้ยังพบกล้วยไม้ที่ไม่เคยมีรายงานมาก่อนในประเทศไทย 1 ชนิด คือ *Bulbophyllum angustifolium* (Blume) Lindl. กล้วยไม้ที่พบสวนใหญ่เป็นกล้วยไม้อิงอาศัย รองลงมาคือกล้วยไม้ที่เจริญบนพื้นดิน โดยพบกล้วยไม้สังเคราะห์แสงเง้มได้จำนวน 3 ชนิด เมื่อพิจารณาการกระจายพันธุ์พบว่า บริเวณป่าดิบเข้าพบกล้วยไม้มากที่สุดถึง 47 ชนิด รองลงมาคือป่าดิบชื้นพบ 27 ชนิดและในทุ่งหญ้าและป่ารุ่นพบ 9 ชนิด ทั้งนี้มีกล้วยไม้ 23 ชนิดที่สามารถเจริญได้ในป่ามากกว่า 1 ประเภท เมื่อเปรียบเทียบชนิดกล้วยไม้ที่พบในพื้นที่เข้า-exiya กับพื้นที่ศึกษาอื่นพบว่าสภาพป่าและสภาพภูมิอากาศมีผลต่อการกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้

ภาควิชา พฤกษาศาสตร์ ลายมือชื่อนิสิต บุญรอด ชัยพันธ์
 สาขาวิชา พฤกษาศาสตร์ ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
 ปีการศึกษา 2548

4672551023: MAJOR BOTANY

KEY WORD: DIVERSITY / ORCHIDS / KHAO KHIAO / KHAO YAI NATIONAL PARK

AMONRAT BUAKHLAI: DIVERSITY OF ORCHIDS AT KHAO KHIAO AREA IN
KHAO YAI NATIONAL PARK. THESIS ADVISOR: TOSAK SEELANAN, Ph.D.

330 pp. ISBN 974-14-2247-4.

Khao Khiao of Khao Yai National Park occupies about 60 square kilometers and situated between 600-1,292 meters above the mean sea level. The area is comprised of grassland and secondary forest, tropical rain forest and hill evergreen forest. The hill evergreen forest has high humidity and cool temperature all year round which results in high diversity of orchids. Thus the aim was to access orchid diversity in Khao Khiao area. Exploration and orchid collection in the field was carried out during December, 2003 to August, 2005. One hundred and fifty-five specimens were collected. They were identified to 106 species in 59 genera and five subfamilies. The subfamilies Epidendroideae and Vandoideae are found 65 and 29 species, respectively. The genera with highest number of species included *Dendrobium* (10 species), *Eria* and *Oberonia* (seven and six species respectively). It was found that four species were endemic to Thailand, of which three are rare orchids, namely *Calanthe hirsuta* Seidenf., *Dendrobium ciliatilabellum* Seidenf. and *Gastrochilus rutilans* Seidenf. In addition, a new record of orchids to Thailand was also found, *Bulbophyllum angustifolium* (Blume) Lindl. With respect to habits, the majority of orchids are epiphytic and terrestrial; for the latter, three mycotrophic orchids were included. With regard to distribution in Khao Khiao, 47 species grows in the hill evergreen forest while 27 species are in the tropical rain forest and only 9 in grassland and secondary forest. Besides, as many as 23 species were found in more than one forest type. The comparison of orchid diversity in Khao Khiao to those in other nearby National Parks, suggested that forest types and their climatic characteristics affect the distribution of orchids.

Department.....Botany.....Student's signature.....

Field of study.....Botany.....Advisor's signature.....

Academic Year 2005

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สามารถสำเร็จลุล่วงด้วยดีได้จากความช่วยเหลือของบุคคลหลายฝ่าย ขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร. ต่อศักดิ์ สีลานันท์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ให้คำปรึกษาอันเป็นประโยชน์ อีกทั้งให้ความเมตตาตลอดระยะเวลาที่ศึกษาอยู่

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงต่อรองศาสตราจารย์ ดร. อบจันท์ ไทยทอง สำหรับเอกสารข้างต้น คำปรึกษาอันเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนและการจัดทำคำบรรยายลักษณะของกล่าวไม่แต่ละชนิด อีกทั้งยังกรุณาราชสอและให้คำแนะนำแก้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้มีความถูกต้องและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงต่อรองศาสตราจารย์ นันทนา อังกินันทน์ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ศาสตราจารย์ ดร. ประนอม จันทร์โภทัย และ ดร. สมран สุดี กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่ได้กรุณาราชสอและให้คำแนะนำจนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความถูกต้องและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ วิยดา เทพหัตถี และรองศาสตราจารย์ ดร. ทวีศักดิ์ บุญเกิด สำหรับความเมตตาและคำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อการจัดทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กัณฑรี บุญประกอบ และอาจารย์อุดม นวนันเช ภาควิชาชีววิทยา มหาวิทยาลัยรามคำแหงสำหรับความช่วยเหลือในการสำรวจทุกครั้ง

ขอขอบคุณคุณสหชัย จันทรารพินท์ สำหรับความช่วยเหลือและกำลังใจที่มีให้ตลอดมา

ขอขอบคุณครอบครัวไกวพันธุ์ พี่ ๆ น้อง ๆ ในหน่วยปฏิบัติการวิจัยพันธุ์ไม้ประเทศไทยและน้อง ๆ จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่ร่วมสำรวจและเป็นกำลังใจตลอดการจัดทำวิทยานิพนธ์ ฉบับนี้ รวมถึงหัวหน้าอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ คุณประวัติ โวหารดี รองหัวหน้าฝ่ายวิจัย คุณประวัติศาสตร์ จันทร์เทพ และเจ้าหน้าที่ทุกท่านที่อำนวยความสะดวกในการสำรวจทุกครั้ง

ผลงานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากโครงการพัฒนาองค์ความรู้และศึกษาอย่างการจัดการทรัพยากริเวิร์กในประเทศไทย ซึ่งร่วมจัดตั้งโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและศูนย์พันธุ์วิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ รหัสโครงการ BRT_T_148009 บันทึกวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และศูนย์เชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านความหลากหลายทางชีวภาพ คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภายใต้แผนงานวิจัยอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ รหัสโครงการ CEB_M_2_2005 จึงขอขอบพระคุณมา ณ ที่นี่ด้วย

สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณบิดา ามารดา ที่ให้ความรักและส่งเสริมในด้านการศึกษามาโดยตลอดและขอบคุณน้องสาวอันเป็นที่รักและเป็นกำลังใจที่ดีเสมอมา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	๑
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	๑
กิตติกรรมประกาศ.....	๒
สารบัญ.....	๓
สารบัญชื่อวิทยาศาสตร์	๔
สารบัญตาราง	๕
สารบัญภาพ	๗
บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัจจุบัน	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	2
2 การสำรวจเอกสาร	3
การศึกษาがらくยไม้ในประเทศไทย	3
สถานที่ศึกษา	5
การคมนาคม	7
สภาพภูมิอากาศ	7
สภาพทางธรณีวิทยา	8
3 วัสดุ อุปกรณ์และวิธีดำเนินการศึกษาวิจัย	12
วัสดุ อุปกรณ์และสารเคมี	12
วิธีดำเนินการศึกษาวิจัย	13
4 ผลการศึกษา	16
วงศ์ย่อย Apostasioideae	21
วงศ์ย่อย Neottoideae	28
วงศ์ย่อย Orchidoideae	42
วงศ์ย่อย Epidendroideae	53
วงศ์ย่อย Vandoideae	207

หน้า

บทที่

5 สรุปและวิจารณ์	306
ความหลากหลายของกล้วยไม้กับลักษณะวิสัย	306
ความหลากหลายของกล้วยไม้กับประเทาป่า	308
กล้วยไม้ถิ่นเดียวของประเทศไทย (Endemic species)	310
กล้วยไม้ที่พบครั้งแรกในประเทศไทย (New records of orchids to Thailand)	311
การเปรียบเทียบความหลากหลายของกล้วยไม้ในพื้นที่เข้าเมืองกับชนิดที่เคยมีรายงานมาก่อนในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่	312
การเปรียบเทียบชนิดกล้วยไม้ในพื้นที่เข้าเมืองและพื้นที่ใกล้เดียง	313
กล้วยไม้กับเขตการกระจายพันธุ์พืช	316
ช่วงเวลาการออกดอกของกล้วยไม้แต่ละชนิด	317
กล้วยไม้กับการใช้ประโยชน์	322
ประโยชน์จากการศึกษา	322
ข้อเสนอแนะ	323
รายการอ้างอิง	324
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	330

สารบัญชื่อวิทยาศาสตร์

ชื่อวิทยาศาสตร์	หน้า
<i>Acanthephippium sylhetense</i> Lindl.	56
<i>Acriopsis indica</i> Wight	209
<i>Aerides falcatum</i> Lindl. ex Paxton	211
<i>Agrostophyllum brevipes</i> King & Plantl.	57
<i>Agrostophyllum planicaule</i> (Wall. ex Lindl.) Rchb.f.	58
<i>Anoectochilus albolineatus</i> C.S.P.Parish & Rchb.f.	29
<i>Apostasia nuda</i> R.Br.	22
<i>Apostasia odorata</i> Blume	23
<i>Apostasia wallichii</i> R.Br.	24
<i>Appendicula cornuta</i> Blume	60
<i>Biermannia ciliata</i> (Ridl.) Garay	212
<i>Bulbophyllum angustifolium</i> (Blume) Lindl.	62
<i>Bulbophyllum clandestinum</i> Lindl.	63
<i>Bulbophyllum pumilio</i> C.S.P.Parish & Rchb.f.	64
<i>Bulbophyllum siamense</i> Rchb.f.	65
<i>Bulbophyllum suavissimum</i> Rolfe	66
<i>Calanthe hirsuta</i> Seidenf.	68
<i>Calanthe triplicata</i> (Willemet) Ames	69
<i>Chrysoglossum ornatum</i> Blume	214
<i>Cleisostoma birmanicum</i> (Schltr.) Garay	216
<i>Cleisostoma discolor</i> Lindl.	217
<i>Cleisostoma subulatum</i> Blume	218
<i>Coelogyne cumingii</i> Lindl.	71
<i>Coelogyne fimbriata</i> Lindl.	72
<i>Coelogyne quadratiloba</i> Gagnep.	74
<i>Coelogyne schultesii</i> S.K.Jain & S.Das	75
<i>Coelogyne trinervis</i> Lindl.	76
<i>Cryptostylis arachnites</i> (Blume) Hassk.	30

ชื่อวิทยาศาสตร์	หน้า
<i>Cymbidium bicolor</i> Lindl.....	220
<i>Cymbidium lancifolium</i> Hook.....	221
<i>Dendrobium acinaciforme</i> Roxb.	79
<i>Dendrobium calicopis</i> Ridl.	80
<i>Dendrobium ciliatilabellum</i> Seidenf.	81
<i>Dendrobium crumenatum</i> Sw.....	82
<i>Dendrobium crystallinum</i> Rchb.f.....	83
<i>Dendrobium dantaniense</i> Guillaumin.....	84
<i>Dendrobium ellipsophyllum</i> T.Tang & F.T.Wang	85
<i>Dendrobium heterocarpum</i> Wall. ex Lindl.	86
<i>Dendrobium salaccense</i> (Blume) Lindl.	87
<i>Dendrobium scabringue</i> Lindl.	88
<i>Dienia ophrydis</i> (J.König) Ormerod & Seidenf.....	90
<i>Diploprora championii</i> (Lindl.) Hook.f.	222
<i>Disperis neilgherrensis</i> Wight	42
<i>Drymoda gymnopus</i> (Hook.f.) Garay, Hamer & Siegerist.....	92
<i>Epipogium roseum</i> (D.Don) Lindl.....	93
<i>Eria bractescens</i> Lindl.....	95
<i>Eria eriopsisbulbon</i> C.S.P.Parish & Rchb.f.....	97
<i>Eria globulifera</i> Seidenf.	98
<i>Eria lasiopetala</i> (Willd.) Ormerod	99
<i>Eria muscicola</i> (Lindl.) Lindl.	100
<i>Eria siamensis</i> Schltr.	101
<i>Eria spicata</i> (D.Don) Hand.-Mazz	102
<i>Eulophia macrobulbon</i> (C.S.P.Parish & Rchb.f.) Hook.f.....	224
<i>Gastrochilus calceolaris</i> (Buch.-Ham. ex J.J.Sm.) D.Don	226
<i>Gastrochilus rutilans</i> Seidenf.....	227
<i>Gastrodia exilis</i> Hook.f.	104

ชื่อวิทยาศาสตร์	หน้า
<i>Glossochilopsis chamaeorchis</i> (Schltr.) Szlach.	105
<i>Grosourdya appendiculata</i> (Blume) Rchb.f.	228
<i>Habenaria dentata</i> (Sw.) Schltr.	44
<i>Habenaria rhodocheila</i> Hance	46
<i>Ione cumberlegei</i> Seidenf.	106
<i>Kingidium delicosum</i> (Rchb.f.) H.R.Sweet	229
<i>Lecanorchis malaccensis</i> Ridl.	107
<i>Liparis aurita</i> Ridl.	109
<i>Liparis bootanensis</i> Griff.	110
<i>Liparis caespitosa</i> (Lam.) Lindl.	111
<i>Liparis nervosa</i> (Thunb. ex J.A.Murray) Lindl.	112
<i>Liparis parviflora</i> (Blume) Lindl.	113
<i>Malleola dentifera</i> J.J.Sm.	231
<i>Micropora pallida</i> (Roxb.) Lindl.	232
<i>Oberonia acaulis</i> Griff.	115
<i>Oberonia emarginata</i> King & Plantl.	116
<i>Oberonia falcata</i> King & Pantl.	117
<i>Oberonia gammiei</i> King & Pantl.	118
<i>Oberonia mucronata</i> (D.Don) Ormerod & Seidenf.	119
<i>Oberonia rufilabris</i> Lindl.	120
<i>Ornithochilus difformis</i> (Wall. ex Lindl.) Schltr.	234
<i>Otochilus fuscus</i> Lindl.	121
<i>Pachystoma pubescens</i> Blume	122
<i>Panisea uniflora</i> (Lindl.) Lindl.	124
<i>Pennilabium struthio</i> Carr	235
<i>Peristylus tentaculatus</i> (Lindl.) J.J.Sm.	47
<i>Pholidota convallariae</i> Hook.f.	126
<i>Pholidota imbricata</i> Lindl.	127

ชื่อวิทยาศาสตร์	หน้า
<i>Pholidota recurva</i> Lindl.....	128
<i>Plocoglottis bokorensis</i> (Gagnep.) Seidenf.....	130
<i>Podochilus microphyllus</i> Lindl.....	131
<i>Polystachya concreta</i> (Jacq.) Garay & H.R.Sweet	237
<i>Porpax elwesii</i> (Rchb.f.) Rolfe	133
<i>Pteroceras compressum</i> (Blume) Holttum.....	238
<i>Pteroceras teres</i> (Blume) Holttum.....	239
<i>Rhynchostylis retusa</i> (L.) Blume.....	241
<i>Robiquetia spathulata</i> (Blume) J.J.Sm.....	243
<i>Schoenorchis gemmata</i> (Lindl.) J.J.Sm.....	244
<i>Smitinandia helferi</i> (Hook.f.) Garay	245
<i>Spathoglottis affinis</i> de Vriese	134
<i>Tainia penangiana</i> Hook.f.....	136
<i>Thecostele alata</i> (Roxb.) C.S.P.Parish & Rchb.f.....	247
<i>Thrixspermum annamense</i> (Guillaumin) Garay	249
<i>Thrixspermum centipeda</i> Lour.	249
<i>Trias nasuta</i> (Rchb.f.) Staph.	137
<i>Trichotosia dasypylla</i> (C.S.P.Parish & Rchb.f.) Kraenzl.....	139
<i>Trichotosia pulvinata</i> (Lindl.) Kraenzl.....	140
<i>Tropidia curculigoides</i> Lindl.....	32
<i>Zeuxine affinis</i> (Lindl.) Benth. ex Hook.f.....	34
<i>Zeuxine nervosa</i> (Wall. ex Lindl.) Benth. ex C.B.Clarke	35

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
4.1 รายชื่อพีชวงศ์กล่วยไม้ที่สำรวจพบในพื้นที่เข้าเมือง อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่.....	16
5.1 ความหลากหลายของกล่วยไม้ในบริเวณเข้าเมือง อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ เปรียบเทียบกับพื้นที่ใกล้เคียง.....	313
5.2 ช่วงเวลาอกดอกของกล่วยไม้แต่ละชนิดที่พบในบริเวณเข้าเมือง.....	318

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 ที่ตั้งของพื้นที่เข้าเชี่ยว อุทยานแห่งชาติเข้าใหญ่และประเภทป่าภายในอุทยาน	9
2.2 ประเภทป่าและภูมิประเทศในพื้นที่ศึกษา	10
2.3 ข้อมูลสภาพภูมิอากาศในแต่ละเดือนช่วงเวลา 30 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 ถึง ปี พ.ศ. 2547 จากสถานีตรวจอากาศเกษตรป่าฯช่อง	11
4.1 <i>Apostasia nuda</i> R.Br.....	25
4.2 <i>Apostasia odorata</i> Blume	26
4.3 <i>Apostasia wallichii</i> R.Br.....	27
4.4 <i>Anoectochilus albolineatus</i> C.S.P.Parish & Rchb.f	37
4.5 <i>Cryptostylis arachnites</i> (Blume) Hassk.	38
4.6 <i>Tropidia curculigoides</i> Lindl.	39
4.7 <i>Zeuxine affinis</i> (Lindl.) Benth. ex Hook.f	40
4.8 <i>Zeuxine nervosa</i> (Wall. ex Lindl.) Benth. ex C.B.Clarke	41
4.9 <i>Disperis neilgherrensis</i> Wight	49
4.10 <i>Habenaria dentata</i> (Sw.) Schltr.	50
4.11 <i>Habenaria rhodocheila</i> Hance	51
4.12 <i>Peristylus tentaculatus</i> (Lindl.) J.J.Sm.	52
4.13 <i>Acanthephippium sylhetense</i> Lindl.....	142
4.14 <i>Agrostophyllum brevipes</i> King & Plantl.....	143
4.15 <i>Agrostophyllum planicaule</i> (Wall. ex Lindl.) Rchb.f	144
4.16 <i>Appendicula cornuta</i> Blume.....	145
4.17 <i>Bulbophyllum angustifolium</i> (Blume) Lindl.....	146
4.18 <i>Bulbophyllum clandestinum</i> Lindl.....	147
4.19 <i>Bulbophyllum pumilio</i> C.S.P.Parish & Rchb.f.....	148
4.20 <i>Bulbophyllum siamense</i> Rchb.f.....	149
4.21 <i>Bulbophyllum suavissimum</i> Rolfe.....	150
4.22 <i>Calanthe hirsuta</i> Seidenf.	151
4.23 <i>Calanthe triplicata</i> (Willemet) Ames	152

gapที่	หน้า
4.24 <i>Coelogyne cumingii</i> Lindl.....	153
4.25 <i>Coelogyne fimbriata</i> Lindl.	154
4.26 <i>Coelogyne quadratiloba</i> Gagnep.	155
4.27 <i>Coelogyne schultesii</i> S.K.Jain & S.Das.....	156
4.28 <i>Coelogyne trinervis</i> Lindl.	157
4.29 <i>Dendrobium acinaciforme</i> Roxb.	158
4.30 <i>Dendrobium calicopsis</i> Ridl.	159
4.31 <i>Dendrobium ciliatilabellum</i> Seidenf.	160
4.32 <i>Dendrobium crumenatum</i> Sw.	161
4.33 <i>Dendrobium crystallinum</i> Rchb.f.....	162
4.34 <i>Dendrobium dantaniense</i> Guillaumin.....	163
4.35 <i>Dendrobium ellipsophyllum</i> T.Tang & F.T.Wang	164
4.36 <i>Dendrobium heterocarpum</i> Wall. ex Lindl.	165
4.37 <i>Dendrobium salaccense</i> (Blume) Lindl.	166
4.38 <i>Dendrobium scabrilingue</i> Lindl.	167
4.39 <i>Dienia ophrydis</i> (J.König) Ormerod & Seidenf.	168
4.40 <i>Drymoda gymnopus</i> (Hook.f.) Garay, Hamer & Siegerist	169
4.41 <i>Epipogium roseum</i> (D.Don) Lindl.	170
4.42 <i>Eria bractescens</i> Lindl.	171
4.43 <i>Eria eriopsidobulbon</i> C.S.P.Parish & Rchb.f.	172
4.44 <i>Eria globulifera</i> Seidenf.	173
4.45 <i>Eria lasiopetala</i> (Willd.) Ormerod	174
4.46 <i>Eria muscicola</i> (Lindl.) Lindl.	175
4.47 <i>Eria siamensis</i> Schltr.	176
4.48 <i>Eria spicata</i> (D.Don) Hand.-Mazz	177
4.49 <i>Gastrodia exilis</i> Hook.f.	178
4.50 <i>Glossochilopsis chamaeorchis</i> (Schltr.) Szlach.	179
4.51 <i>Ione cumberlegei</i> Seidenf.	180
4.52 <i>Lecanorchis malaccensis</i> Ridl.	181

ກາພີ້	ຫນ້າ
4.53 <i>Liparis aurita</i> Ridl.....	182
4.54 <i>Liparis bootanensis</i> Griff.	183
4.55 <i>Liparis caespitosa</i> (Lam.) Lindl.	184
4.56 <i>Liparis nervosa</i> (Thunb. ex J.A.Murray) Lindl.	185
4.57 <i>Liparis parviflora</i> (Blume) Lindl.	186
4.58 <i>Oberonia acaulis</i> Griff.	187
4.59 <i>Oberonia emarginata</i> King & Plantl.....	188
4.60 <i>Oberonia falcata</i> King & Pantl.....	189
4.61 <i>Oberonia gammiei</i> King & Pantl.....	190
4.62 <i>Oberonia mucronata</i> (D.Don) Ormerod & Seidenf.	191
4.63 <i>Oberonia rufilabris</i> Lindl.	192
4.64 <i>Otochilus fuscus</i> Lindl.	193
4.65 <i>Pachystoma pubescens</i> Blume	194
4.66 <i>Panisea uniflora</i> (Lindl.) Lindl.	195
4.67 <i>Pholidota convallariae</i> Hook.f.....	196
4.68 <i>Pholidota imbricata</i> Lindl.....	197
4.69 <i>Pholidota recurva</i> Lindl.....	198
4.70 <i>Plocoglottis bokorensis</i> (Gagnep.) Seidenf.	199
4.71 <i>Podochilus microphyllus</i> Lindl.....	200
4.72 <i>Porpax elwesii</i> (Rchb.f.) Rolfe	201
4.73 <i>Spathoglottis affinis</i> de Vriese	202
4.74 <i>Tainia penangiana</i> Hook.f.	203
4.75 <i>Trias nasuta</i> (Rchb.f.) Staph.	204
4.76 <i>Trichotosia dasypylla</i> (C.S.P.Parish & Rchb.f.) Kraenzl.	205
4.77 <i>Trichotosia pulvinata</i> (Lindl.) Kraenzl.	206
4.78 <i>Acriopsis indica</i> Wight.....	251
4.79 <i>Aerides falcatum</i> Lindl. ex Paxton.....	252
4.80 <i>Biermannia ciliata</i> (Ridl.) Garay.....	253
4.81 <i>Chrysoglossum ornatum</i> Blume	254

ກາພີ່	ໜ້າ
4.82 <i>Cleisostoma birmanicum</i> (Schltr.) Garay	255
4.83 <i>Cleisostoma discolor</i> Lindl.	256
4.84 <i>Cleisostoma subulatum</i> Blume.....	257
4.85 <i>Cymbidium bicolor</i> Lindl.	258
4.86 <i>Cymbidium lancifolium</i> Hook.....	259
4.87 <i>Diploprora championii</i> (Lindl.) Hook.f.	260
4.88 <i>Eulophia macrobulbon</i> (C.S.P.Parish & Rchb.f.) Hook.f.....	261
4.89 <i>Gastrochilus calceolaris</i> (Buch.-Ham. ex J.J.Sm.) D.Don.....	262
4.90 <i>Gastrochilus rutilans</i> Seidenf.....	263
4.91 <i>Grosourdya appendiculata</i> (Blume) Rchb.f.....	264
4.92 <i>Kingidium delicosum</i> (Rchb.f.) H.R.Sweet.....	265
4.93 <i>Malleola dentifera</i> J.J.Sm.	266
4.94 <i>Micropera pallida</i> (Roxb.) Lindl.....	267
4.95 <i>Ornithochilus difformis</i> (Wall. ex Lindl.) Schltr.	268
4.96 <i>Pennilabium struthio</i> Carr	269
4.97 <i>Polystachya concreta</i> (Jacq.) Garay & H.R.Sweet	270
4.98 <i>Pteroceras compressum</i> (Blume) Holttum.....	271
4.99 <i>Pteroceras teres</i> (Blume) Holttum	272
4.100 <i>Rhynchosystylis retusa</i> (L.) Blume.....	273
4.101 <i>Robiquetia spathulata</i> (Blume) J.J.Sm.	274
4.102 <i>Schoenorchis gemmata</i> (Lindl.) J.J.Sm.	275
4.103 <i>Smitinandia helferi</i> (Hook.f.) Garay	276
4.104 <i>Thecostele alata</i> (Roxb.) C.S.P.Parish & Rchb. f.....	277
4.105 <i>Thrixspermum annamense</i> (Guillaumin) Garay	278
4.106 <i>Thrixspermum centipeda</i> Lour.	279
4.107 ຕໍ່ນ <i>Apostasia nuda</i> R.Br.	280
4.108 ຂອດອກ <i>Apostasia nuda</i> R.Br.	280
4.109 ຕໍ່ນ <i>Apostasia odorata</i> Blume	280
4.110 ດອກ <i>Apostasia odorata</i> Blume	280

ກາພທີ່	ໜ້າ
4.111 ຕິ່ນ <i>Apostasia wallichii</i> R.Br.	280
4.112 ຊົດອກ <i>Apostasia wallichii</i> R.Br.	280
4.113 <i>Anoectochilus albolineatus</i> C.S.P.Parish & Rchb.f.	281
4.114 <i>Tropidia curculigoides</i> Lindl.	281
4.115 ຊົດອກ <i>Cryptostylis arachnites</i> (Blume) Hassk.	281
4.116 ດອກ <i>Cryptostylis arachnites</i> (Blume) Hassk.	281
4.117 <i>Zeuxine affinis</i> (Lindl.) Benth. ex Hook.f.	281
4.118 <i>Zeuxine nervosa</i> (Wall. ex Lindl.) Benth. ex C.B.Clarke....	281
4.119 <i>Disperis neilgherrensis</i> Wight	282
4.120 ດອກຮູປແບບທີ່ 1 <i>Habenaria dentata</i> (Sw.) Schltr.	282
4.121 ດອກຮູປແບບທີ່ 2 <i>Habenaria dentata</i> (Sw.) Schltr.	282
4.122 <i>Habenaria rhodocheila</i> Hance	282
4.123 ດອກ <i>Peristylus tentaculatus</i> (Lindl.) J.J.Sm.	282
4.124 ຕິ່ນ <i>Peristylus tentaculatus</i> (Lindl.) J.J.Sm.	282
4.125 <i>Acanthephippium sylhetense</i> Lindl.	283
4.126 <i>Agrostophyllum brevipes</i> King & Plantl.	283
4.127 <i>Agrostophyllum planicaule</i> (Wall. ex Lindl.) Rchb.f.	283
4.128 ຕິ່ນ <i>Appendicula cornuta</i> Blume	283
4.129 ຊົດອກ <i>Appendicula cornuta</i> Blume.	283
4.130 ຕິ່ນ <i>Bulbophyllum angustifolium</i> (Blume) Lindl.	283
4.131 ດອກ <i>Bulbophyllum angustifolium</i> (Blume) Lindl.	283
4.132 ຕິ່ນ <i>Bulbophyllum clandestinum</i> Lindl.	284
4.133 ດອກ <i>Bulbophyllum clandestinum</i> Lindl.	284
4.134 <i>Bulbophyllum pumilio</i> C.S.P.Parish & Rchb.f.	284
4.135 <i>Bulbophyllum siamense</i> Rchb.f.	284
4.136 ຕິ່ນ <i>Bulbophyllum suavissimum</i> Rolfe	284
4.137 ດອກ <i>Bulbophyllum suavissimum</i> Rolfe	284
4.138 ຕິ່ນ <i>Calanthe hirsuta</i> Seidenf.	285
4.139 ດອກ <i>Calanthe hirsuta</i> Seidenf.	285

ກາພທີ່	ໜ້າ
4.140 ຕ້ຳ <i>Calanthe triplicata</i> (Willemet) Ames	285
4.141 ສົອດອກ <i>Calanthe triplicata</i> (Willemet) Ames.....	285
4.142 ຕ້ຳ <i>Coelogyne cumingii</i> Lindl.	285
4.143 ດອກ <i>Coelogyne cumingii</i> Lindl.	285
4.144 ຕ້ຳ <i>Coelogyne fimbriata</i> Lindl.....	286
4.145 ດອກ <i>Coelogyne fimbriata</i> Lindl.....	286
4.146 ຕ້ຳ <i>Coelogyne schultesii</i> S.K.Jain & S.Das	286
4.147 ດອກ <i>Coelogyne schultesii</i> S.K.Jain & S.Das.....	286
4.148 <i>Coelogyne quadratiloba</i> Gagnep.	286
4.149 <i>Coelogyne trinervis</i> Lindl.	286
4.150 ຕ້ຳ <i>Dendrobium acinaciforme</i> Roxb.....	286
4.151 ດອກ <i>Dendrobium acinaciforme</i> Roxb.....	286
4.152 <i>Dendrobium calicopis</i> Ridl.	287
4.153 ດອກ <i>Dendrobium ciliatilabellum</i> Seidenf.....	287
4.154 ຕ້ຳ <i>Dendrobium ciliatilabellum</i> Seidenf.....	287
4.155 <i>Dendrobium crumenatum</i> Sw.....	287
4.156 <i>Dendrobium crystallinum</i> Rchb.f.....	287
4.157 ຕ້ຳ <i>Dendrobium dantaniense</i> Guillaumin	287
4.158 ສົອດອກ <i>Dendrobium dantaniense</i> Guillaumin.....	287
4.159 <i>Dendrobium ellipsophyllum</i> T.Tang & F.T.Wang	287
4.160 <i>Dendrobium heterocarpum</i> Wall. ex Lindl.	288
4.161 ຕ້ຳ <i>Dendrobium salaccense</i> (Blume) Lindl.....	288
4.162 ດອກ <i>Dendrobium salaccense</i> (Blume) Lindl.....	288
4.163 ດອກ <i>Dendrobium scabringue</i> Lindl.	288
4.164 ຕ້ຳ <i>Dendrobium scabringue</i> Lindl.	288
4.165 ຕ້ຳ <i>Dienia ophrydis</i> (J.König) Ormerod & Seidenf.....	288
4.166 ດອກ <i>Dienia ophrydis</i> (J.König) Ormerod & Seidenf.	288
4.167 ຕ້ຳ <i>Drymoda gymnopus</i> (Hook.f.) Garay, Hamer & Siegerist.....	289
4.168 ດອກ <i>Drymoda gymnopus</i> (Hook.f.) Garay, Hamer & Siegerist.....	289

ກາພົໍ່	ໜ້າ
4.169 ຕ້ຳ <i>Epipogium roseum</i> (D.Don) Lindl.....	289
4.170 ດອກ <i>Epipogium roseum</i> (D.Don) Lindl.....	289
4.171 ຕ້ຳ <i>Eria bractescens</i> Lindl.....	289
4.172 ດອກ <i>Eria bractescens</i> Lindl.....	289
4.173 ຕ້ຳ <i>Eria eriopsisbulbon</i> C.S.P.Parish & Rchb.f.....	290
4.174 ດອກ <i>Eria eriopsisbulbon</i> C.S.P.Parish & Rchb.f.....	290
4.175 ຕ້ຳ <i>Eria globulifera</i> Seidenf.....	290
4.176 ຊອດດອກ <i>Eria globulifera</i> Seidenf.....	290
4.177 ຕ້ຳ <i>Eria lasiopetala</i> (Willd.) Ormerod.....	290
4.178 ດອກ <i>Eria lasiopetala</i> (Willd.) Ormerod.....	290
4.179 ຕ້ຳ <i>Eria muscicola</i> (Lindl.) Lindl.....	290
4.180 ຊອດດອກ <i>Eria muscicola</i> (Lindl.) Lindl.....	290
4.181 ຕ້ຳ <i>Eria siamensis</i> Schltr.....	291
4.182 ດອກ <i>Eria siamensis</i> Schltr.....	291
4.183 ຊອດດອກ <i>Eria spicata</i> (D.Don.) Hand.-Mazz	291
4.184 ຕ້ຳ <i>Eria spicata</i> (D.Don.) Hand.-Mazz	291
4.185 ດອກ <i>Gastrodia exilis</i> Hook.f.....	291
4.186 ຕ້ຳ <i>Gastrodia exilis</i> Hook.f.....	291
4.187 ຕ້ຳ <i>Glossochilopsis chamaeorchis</i> (Schltr.) Szlach.....	291
4.188 ດອກ <i>Glossochilopsis chamaeorchis</i> (Schltr.) Szlach.....	291
4.189 <i>Ione cumberlegei</i> Seidenf.....	292
4.190 ດອກ <i>Lecanorchis malaccensis</i> Ridl.....	292
4.191 ຕ້ຳ <i>Lecanorchis malaccensis</i> Ridl.....	292
4.192 ຕ້ຳ <i>Liparis aurita</i> Ridl.....	292
4.193 ດອກ <i>Liparis aurita</i> Ridl.....	292
4.194 ຕ້ຳ <i>Liparis bootanensis</i> Griff.....	292
4.195 ດອກ <i>Liparis bootanensis</i> Griff.....	292
4.196 ຕ້ຳ <i>Liparis caespitosa</i> (Lam.) Lindl.....	293
4.197 ດອກ <i>Liparis caespitosa</i> (Lam.) Lindl.....	293

gapที่	หน้า
4.198 ต้น <i>Liparis nervosa</i> (Thunb. ex J.A.Murray) Lindl.	293
4.199 ดอก <i>Liparis nervosa</i> (Thunb. ex J.A.Murray) Lindl.	293
4.200 ต้น <i>Liparis parviflora</i> (Blume) Lindl.	293
4.201 ดอก <i>Liparis parviflora</i> (Blume) Lindl.	293
4.202 ต้น <i>Oberonia acaulis</i> Griff.	293
4.203 ดอก <i>Oberonia acaulis</i> Griff.	293
4.204 ต้น <i>Oberonia emarginata</i> King & Plantl.	294
4.205 ดอก <i>Oberonia emarginata</i> King & Plantl.	294
4.206 ต้น <i>Oberonia falcata</i> King & Plantl.	294
4.207 ดอก <i>Oberonia falcata</i> King & Plantl.	294
4.208 ต้น <i>Oberonia gammiei</i> King & Plantl.	294
4.209 ดอก <i>Oberonia gammiei</i> King & Plantl.	294
4.210 ต้น <i>Oberonia mucronata</i> (D.Don) Ormerod & Seidenf.	294
4.211 ดอก <i>Oberonia mucronata</i> (D.Don) Ormerod & Seidenf.	294
4.212 ต้น <i>Oberonia rufilabris</i> Lindl.	294
4.213 ดอก <i>Oberonia rufilabris</i> Lindl.	294
4.214 ต้น <i>Otochilus fuscus</i> Lindl.	295
4.215 ดอก <i>Otochilus fuscus</i> Lindl.	295
4.216 ช่อดอก <i>Pachystoma pubescens</i> Blume	295
4.217 ดอก <i>Pachystoma pubescens</i> Blume	295
4.218 ต้น <i>Panisea uniflora</i> (Lindl.) Lindl.	295
4.219 ดอก <i>Panisea uniflora</i> (Lindl.) Lindl.	295
4.220 ต้น <i>Pholidota convallariae</i> Hook.f.	296
4.221 ดอก <i>Pholidota convallariae</i> Hook.f.	296
4.222 ต้น <i>Pholidota imbricata</i> Lindl.	296
4.223 ดอก <i>Pholidota imbricata</i> Lindl.	296
4.224 ต้น <i>Pholidota recurva</i> Lindl.	296
4.225 ดอก <i>Pholidota recurva</i> Lindl.	296
4.226 ต้น <i>Plocoglottis bokorensis</i> (Gagnep.) Seidenf.	297

ກາພີ່	ຫນ້າ
4.227 <i>Plocoglottis bokorensis</i> (Gagnep.) Seidenf.	297
4.228 ຕິ່ນ <i>Podochilus microphyllus</i> Lindl.	297
4.229 <i>Podochilus microphyllus</i> Lindl.	297
4.230 <i>Porpax elwesii</i> (Rchb.f.) Rolfe	297
4.231 <i>Spathoglottis affinis</i> de Vriese	297
4.232 <i>Tainia penangiana</i> Hook.f.	297
4.233 <i>Trias nasuta</i> (Rchb.f.) Stapf.	297
4.234 <i>Trichotosia dasyphyllea</i> (C.S.P.Parish & Rchb.f.) Kraenzl.	298
4.235 <i>Trichotosia pulvinata</i> (Lindl.) Kraenzl.	298
4.236 ຕິ່ນ <i>Acriopsis indica</i> Wight	298
4.237 ດອກ <i>Acriopsis indica</i> Wight	298
4.238 ຕິ່ນ <i>Aerides falcatum</i> Lindl. ex Paxton	298
4.239 ດອກ <i>Aerides falcatum</i> Lindl. ex Paxton	298
4.240 ຕິ່ນ <i>Biermannia ciliata</i> (Ridl.) Garay	298
4.241 ດອກ <i>Biermannia ciliata</i> (Ridl.) Garay	298
4.242 ຕິ່ນ <i>Chrysoglossum ornatum</i> Blume	299
4.243 ດອກ <i>Chrysoglossum ornatum</i> Blume	299
4.244 ດອກ <i>Cleisostoma birmanicum</i> (Schltr.) Garay	299
4.245 ຕິ່ນ <i>Cleisostoma birmanicum</i> (Schltr.) Garay	299
4.246 ຕິ່ນ <i>Cleisostoma discolor</i> Lindl.	299
4.247 ດອກ <i>Cleisostoma discolor</i> Lindl.	299
4.248 ຕິ່ນ <i>Cleisostoma subulatum</i> Blume	300
4.249 ດອກ <i>Cleisostoma subulatum</i> Blume	300
4.250 ຕິ່ນ <i>Cymbidium bicolar</i> Lindl.	300
4.251 ດອກ <i>Cymbidium bicolar</i> Lindl.	300
4.252 ຕິ່ນ <i>Cymbidium lancifolium</i> Hook.	300
4.253 ດອກ <i>Cymbidium lancifolium</i> Hook.	300
4.254 ຕິ່ນ <i>Diploprora championii</i> (Lindl.) Hook.f.	301
4.255 ດອກ <i>Diploprora championii</i> (Lindl.) Hook.f.	301

ກາພີ້	ໜ້າ
4.256 <i>Eulophia macrobulbon</i> (C.S.P.Parish & Rchb.f.) Hook.f.....	301
4.257 ຕິ່ນ <i>Gastrochilus calceolaris</i> (Buch.-Ham. ex J.E.Sm.) D.Don.....	301
4.258 ດອກ <i>Gastrochilus calceolaris</i> (Buch.-Ham. ex J.E.Sm.) D.Don.....	301
4.259 ຕິ່ນ <i>Gastrochilus rutilans</i> Seidenf.....	301
4.260 ຈົວດອກ <i>Gastrochilus rutilans</i> Seidenf.....	301
4.261 <i>Grosourdya appendiculata</i> (Blume) Rchb.f.....	302
4.262 <i>Kingidium delicosum</i> (Rchb.f.) H.R.Sweet.....	302
4.263 ຕິ່ນ <i>Malleola dentifera</i> J.J.Sm.	302
4.264 ດອກ <i>Malleola dentifera</i> J.J.Sm.	302
4.265 ຕິ່ນ <i>Micropera pallida</i> (Roxb.) Lindl.	302
4.266 ຈົວດອກ <i>Micropera pallida</i> (Roxb.) Lindl.	302
4.267 ຕິ່ນ <i>Ornithochilus difformis</i> (Wall. ex Lindl.) Schltr.	302
4.268 ດອກ <i>Ornithochilus difformis</i> (Wall. ex Lindl.) Schltr.	302
4.269 <i>Pennilabium struthio</i> Carr	303
4.270 <i>Polystachya concreta</i> (Jacq.) Garay & H.R.Sweet	303
4.271 <i>Pteroceras compressum</i> (Blume) Holttum.....	303
4.272 <i>Pteroceras teres</i> (Blume) Holttum	303
4.273 ຕິ່ນ <i>Rhynchostylis retusa</i> Blume	303
4.274 ດອກ <i>Rhynchostylis retusa</i> Blume	303
4.275 ຕິ່ນ <i>Robiquetia spathulata</i> (Blume) J.J.Sm.	304
4.276 ດອກ <i>Robiquetia spathulata</i> (Blume) J.J.Sm.	304
4.277 ຕິ່ນ <i>Schoenorchis gemmata</i> (Lindl.) J.J.Sm.	304
4.278 ດອກ <i>Schoenorchis gemmata</i> (Lindl.) J.J.Sm.	304
4.279 ດອກ <i>Thecostele alata</i> (Roxb.) C.S.P.Parish & Rchb.f.	304
4.280 ຕິ່ນ <i>Thecostele alata</i> (Roxb.) C.S.P.Parish & Rchb.f.	304
4.281 ຕິ່ນ <i>Smitinandia helferi</i> (Hook.f.) Garay.....	305
4.282 ດອກ <i>Smitinandia helferi</i> (Hook.f.) Garay.....	305
4.283 ຕິ່ນ <i>Thrixspermum annamense</i> (Guillaumin) Garay.....	305
4.284 ດອກ <i>Thrixspermum annamense</i> (Guillaumin) Garay.....	305

ภาคที่	หน้า
4.285 ต้น <i>Thrixspermum centipeda</i> Lour.	305
4.286 ดอก <i>Thrixspermum centipeda</i> Lour.	305
5.1 ความหลากหลายของกล้วยไม้กับประเทศไทย	308